

Motivatia

Caracterizare si definitie

Omul desfasoara multe activitati: mananca, se joaca, invata, colectioneaza lucrari de arta, isi agreseaza semenii, ii ajuta, etc. O trasatura comuna acestor activitati este motivatia, fiind primul lor element cronologic.

A cunoaste motivatia unei persoane echivaleaza cu gasirea raspunsului la intrebarea „de ce” intreprinde o activitate. Raspunsul este dificil, deoarece cauzele declansatoare sunt multiple si nu se pot reduce la stimulii externi. Activitatea, reactiile sunt declansate si de cauze interne; ansamblul lor a fost numit motivatie de la latinescul *motivus* (care pune in miscare). Pentru unii psihologi, motivul este numele generic al oricarei componente a motivatiei fiind definit ca fenomen psihic ce declanseaza, directioneaza si sustine energetic activitatea. Componentele sistemului motivational sunt numeroase, variaza ca origine, mod de satisfacere si functii, clasificarea si explicarea lor fiind controversate. Cei mai multi psihologi accepta azi ca motivatia umana include trebuinte, tendinte, intentii, dorinte, motive, interese, aspiratii, convingeri.

Pentru descrierea motivatiei s-au utilizat in psihologie metafore construite pe baza unor notiuni imprumutate din fizica.

Motivatia actioneaza ca un *camp de forte* (Kurt Lewin) in care se afla atat subiectul cat si obiectele, persoanele, activitatile. Pentru a caracteriza o componenta a motivatiei s-a folosit conceptul de *vector* care poseda in fizica: marime, directie si sens. Analog vectorilor fizici, vectorii-motivatiei sunt caracterizati prin intensitate, directie si sens, proprietati care pot fi masurate prin anumite metode psihologice. Directia si sensul unui vector exprima atractia, apropierea sau evitarea sau respingerea. Intensitatea lui, se regaseste in forta de apropiere sau respingere. Intre motivatiile active la un moment dat, ca si intre fortele fizice, pot exista relatii diverse, dar mult mai complexe.

Rolul motivatiei

Motivatia este esentiala in activitatea psihica si in dezvoltarea personalitatii:

- este primul element cronologic al oricarei activitati, cauza ei interna;
- semnalizeaza deficituri fiziologice si psihologice (ex: foamea semnalizeaza scaderea procentului de zahar din sanga sub o anumita limita, in vreme ce trebuinta de afiliere este semnalizata de sentimentul de singuratate);
- selecteaza si declanseaza activitatile corespunzatoare propriei satisfaceri si le sustine energetic (trebuinta de afirmare a unui elev declanseaza activitati de invatare, participare la concursuri);

- contribuie, prin repetarea unor activitati si evitarea altora, la formarea si consolidarea unor insusiri ale personalitatii (interesul pentru muzica favorizeaza capacitatea de executie a unei lucrari muzicale).

La randul ei, personalitatea matura functioneaza ca un filtru pentru anumite motive: cele conforme orientarii ei generale sunt retinute, cele contrare sunt respinse

Sistemul motivational

Componentele sistemului motivational sunt numeroase, variaza ca origine, mod de satisfacere si functii. Asa cum s-a afirmat, motivatia umana include trebuinte, motive, interese, convingeri, tendinte, intentii, dorinte, aspiratii

1.Tendintele sunt componente ale motivatiei care semnalizeaza o stare de dezechilibru fiziologic sau psihologic. Ele sunt traite ca stari de agitatie, alerta interioara, tensiune. Din numeroasele clasificari ale trebuintelor mai utila in explicarea diferentelor de comportament dintre indivizi, pare cea realizata de A. Maslow, psiholog american, numita si piramida trebuintelor (1954)

Ulterior in 1970 el a mai adaugat trei trepte:

- trebuinte cognitive: a sti, a intelege, a invata, a descoperi;
- trebuinte estetice: de ordine, de simetrie, puritate, frumos, respuingere
- trebuinte de concordanta: acord intre cunoastere, afectivitate, actiune

Psihologul american clasifica trebuintele si astfel:

a. Trebuinte inferioare prezente la om si la animale, dar satisfacute de primul diferit si trebuinte superioare specifice omului si plasate spre varful piramidei.

b. Trebuinte homeostazice si trebuinte de crestere. Homeostazia este o notiune imprumutata din fiziologie si care denumeste tendinta organismului de a mentine constanti parametrii mediului intern, asa cum un termostat mentine temperatura intr-un congelator. Prin extensiune, s-a utilizat termometrul si pentru relatia dintre persoana si mediu. Trebuintele homeostazice explica doar activitatea de adaptare. Trebuintele de crestere nu urmaresc mentinerea starii date, ci atingerea unor parametrii superiori, ce presupun perfectionarea.

Cunoasterea ierarhiei trebuintelor sete utila in explicarea comportamentelor deoarece:

- diferite trepte apar pe rand in functie de dezvoltare psihica, prima cuprinzand trebuinte dezvoltandu-se in copilarie, adolescenta sau mai tarziu
- intensitatea trebuintelor scade de la baza spre varf;
- o trebuinta superioara nu se satisface decat daca n-au fost satisfacute intr-o oarecare masura, cele inferioare ei, (este dificil pentru un profesor

sa activeze trebuinta de a sti a unui elev daca cele de hrana si adapost nu sunt satisfacute);

- cu cat o trebuinta este mai inalta, cu atat este mai caracteristica pentru om.

Dupa criteriul genezei, psihologii diferentiaza trebuintele primare, innascute, care tind sa se manifeste la toti indivizii, in toate timpurile si trebuinte secundare dobandite numai de unii indivizi. S-a presupus ca trebuintele secundare se dezvoltă din cele primare, dar dupa formare functioneaza independent de ele. Satisfacerea trebuintelor fiziologice ale unui sugar este asociata cu aprobarea mamei. Treptat, aprobarea adultilor este folosita pentru a sustine invatarea mersului sau a vorbirii. Copilul devenit elev invata la inceput pentru a face placere parintilor, apoi este absorbit de studiu. La preadolescenti fumatul sau consumul de alcool sunt initial activitati realizate pentru satisfacerea nevoii de afiliere la grupul de egali si apoi devin obisnuite. In functie de oferta comrciala sau culturala apar trebuinte noi care sunt doar mijloace pentru satisfacerea unor trebuinte devin ulterior motive ale altor activitati. De exemplu automobilul a fost la inceput un mijloc pentru satisfacerea trebuintei de confort, dar a devenit treptat un motiv pentru ore de lucru suplimentate din care sa se castige mai mult. Astfel, aria trebuintelor umane este in continua diferentiere si extindere, determinand aparitia unor comportamente anterioare cat si fata de etapele istoriei trecute. Nesatisfacerea trebuintelor duce la stingerea lor.

Este posibila si aparitia unor anomalii in satisfacerea trebuintelor primare: astfel persoanele cu bulimie nevrotica (poftea de mancare exagerata) desi isi satisfac nevoia de hrana, continua sa manance; s-a observat ca acest comportament insoteste de multe ori carentele afective , prin supraalimentare, subiectul compensandu-si nevoia de dragoste. La polul opus, anorexia mentala (lipsa poftei de mancare) se presupune ca ar fi deretminata de un conflict cu anturajul, in special cu mama.

Daca in calea satisfacerii unei trebuinte exista un obstacol, apare o stare de incordare numita frustrare. Raspunsurile la frustrare sunt diferite, cel mai frecvent fiind agresivitatea. Frustrarea este un fenomen inevitabil in viata psihica; cand este moderata, ea are efecte benefice asupra dezvoltarii personalitatii. Astfel imposibilitatea indeplinirii iubirii datorita diferentelor de statut poate determina o munca indarjita pentru a urca in ierarhia sociala. Datorita caracterului inevitabil al frustrarii, personalitatiile echilibrate poseda toleranta la frustrare, suportand, in anumite limite, stari de tensiune intensa fara a dezvolta comortamente patologice. In legatura cu trebuinta , circula si alte notiuni mai vag definite.

Dorinta este trebuinta constientizata

Tendinta (impulsul sau propensiunea) este trebuinta aflata in starea de excitabilitate accentuata care determina o portiune spre miscare, actiune spontana

Intentia este tendinta cu un grad superior de alaborare mentala, orientata spre un scop.

Valenta este forta de atractie sau de respingere exercitata de lucruri, persoane, activitati (obiecte psihologice) asupra unui subiect, rezulta din interactia proprietatilor obiectelor cu trebuinte le subiectului; este pozitiva cand proportiile obiectului corespund unei trebuinte; este negatica in caz contrar, determinand respingerea.

2.Motivele sunt trebuinte atat de puternice incat determina, declanseaza actiunile, activitatiile prin care se satisfac. Ele poseda doua segmente corespunzatoare functiilor motivatiei:

- segmentul energizant, forta cu care este declansata si sustinuta activitatea (aspectul orientativ – direccional)

Vectorii-motive nu exista izolati ci formeaza grupuri sau constlatii de motive. Intr-o constelatie relatiile dintre motive sunt analog celor dintre fortele fizice:

- motive diferite pot avea aceeasi directie si acelasi sens, energia lor cumulandu-se; un elev invata pentru a primi o nota mare, pentru ca doreste sa se afirme in grup sau pentru ca este interesat de un domeniu;
- motivele pot avea orientari diferite, fiecare vizand realizarea altei activitati; poti dori sa vizionezi un spectacol sau sa mergi in excursie la munte. Uneori aceste activitati se ordoneaza in timp, satisfacandu-se succesiv; cand nu este trait pe plan subiectiv ca o stare de tensiune foarte puternica, care se cere inlaturata.

Cea mai buna sistematizare a conflictelor este si azi considerata cea a lui Kurt Lewin (1931) El diferentiaza:

1. conflicte de apropiere – apropiere
2. conflicte de evitare – evitare
3. conflicte de apropiere – evitare